

ОД ДОБОЈА ДО ДУБИЦЕ

у

Борбе вођене од 17. априла до 21. маја 1945. године представљају продужетак борбених дејстава вођених на сектору Грачанице, на планини Озрену, при преласку реке Босне и ослобођењу Добоја. Борбена дејства јединица 45. дивизије вођене у овом периоду могу се поделити у две фазе. Први део обухвата операције вођене од 18. до 24. априла - на пређеном путу дужине од скоро 100 километара ослобођени су Дервента и Дубочац, форсирана је река Сава, затим Врбас и ослобођена Нова Градишка. У другом делу борбених дејстава, од 25. априла до 2. маја, ослобођене су Босанска Дубица и Хрватска Дубица и извршен је прелазак реке Уне.

После успешног преласка реке Босне, 23. бригада се 18. априла 1945. године налазила на просторији: Присад, Митковац - Обли Кам (к. 305). Чишћено је оружје, вршена попуна јединица муницијом и јединице сређиване за предстојеће покрете и борбена дејства. Бригада је овога дана бројала 2703 борца и руководиоца по списку, 879 било је у расходу, а 1824 на месту.

По бригадној заповести,^{372>} бригада је у улози тактичке резерве дивизије, у 16 часова започела покрет правцем: Присад - Мала Буковица - Буковичка црква - Хацићи - с. Обсине - с. Мали Прњавор - с. Велики Прњавор. Ред маршевања био је: 1, 2. и 3. батаљон, затим штаб 23. бригаде, бригадна противколска чета, бригадно превијалиште и на крају 4. батаљон. На одређену просторију све јединице бригаде стигле су у 21.30

^{372>} АОС, к. 1337, рег. бр. 4-1/3, *Борбена заповест штаба 23. бригаде*, Оп. бр. 125, 18. април 1945. године.

часова. Био је то веома тежак и напоран марш. Покрет је извођен по slabим сеоским и шумским путевима, уз обавезно истурање јаким побочница, јер су се на овом терену кретале мање група усташа, домобрана и четника, које нису стигле да се на време повуку са својим господарима, Немцима ка северу, ка Дервенти и Броду.

Јединице су се разместили на овој просторији: 1, 2. и 3. батаљон у Великом Прњавору, а штаб бригаде и његови делови и 4. батаљон у Малом Прњавору. Јединице су искористиле борбени предах и лепо време да раде на војничком и политичком уздицању и да се срећују. Чланови штаба бригаде одржали су трочасовно војно саветовање са штабовима сва четири батаљона, на коме су исцрпно анализирана протекла борба дејства и покрети напредо су извлечена борбена искуства за будуће акције.³⁷³

Одлуком штаба бригаде за подносиоца уводног излагања на тему: »Војно-политичка ситуација у свету и у земљи« одређен је Радомир Богдановић, секретар бригадног комитета СКОЈ-а. Може се замислити збуњеност и трема овог младог руководиоца пред припрему да говори пред једним оваквим војно-командним и политичким руководећим саставом, али је он тај задатак обавио на опште задовољство и неподељену подршку свих учесника овог саветовња. На саветовању су били и представници штаба 45. дивизије и штаба 2. армије, који су одатле, у бригадној колони маршевали према Босанском Дубочцу.

После успешних борби за ослобођење Грачанице, Добоја и Дервенте против јединица Групе армија »Ек« (немачке), јединице 45. дивизије ЈА добиле су борбени задатак: избијање на реку Саву и гоњење непријатеља који се повлачио овим комуникацијама, а затим кренути уз десну обалу ове велике реке са циљем уништавања свих непријатељских јединица и група које се нађу на овој просторији.

По телефонском наређењу штаба 45. дивизије који је констатовао да се остаци разбијених усташких и четничких јединица налазе у паничном бекству, штаб бригаде наредио је покрет својих јединица 19. априла 1945, са почетком у 12,15 часова. Пре поласка јединица, чланови штаба бригаде одржали су састанке са штабовима батаљона и команди чета на којима се говорило о организацији и извођењу марша и о значају но-

³⁷³> АОС, к. 1337, пер. бр. 28-1/1.

водобијеног маршевског задатка. Вршене су смотре оружја и војничке опреме. Штабови батаљона и команде чета одбациле су све непотребне ствари и код бораца и по коморама, како би се овај дуги марш могао извести у најкраћем року и без тешкоћа.

Покрет је изведен са циљем даљег прогона четничких, усташких и немачких јединица које су се у паничном бекству повлачиле кроз Дервенту, на северозапад. Јединице 23. бригаде извршиле су покрет и прошле кроз Ликшинце, избивши на комуникацију Добој - Дервента, код Почиваљке (к. 295), а затим кренуле комуникацијом преко Шушњара (к. 259), прошле кроз Дервенту и сместиле се на просторији Дервентска Бара - Куленовци.

Покрет је завршен у 19 часова. Бригадна противколска чета, превијалиште и интендантура налазили су се у покрету друмом Љубљанице - Дервента. Исхрана је била добра и обилна. Борци су доручковали кувани оброк са месом, за ручак су имали хлеб и суву храну, коју су носили са собом, а за вечеру су на новој смештајној просторији добили кувани оброк. Интендант бригаде и батаљонски интендант реквирирали су стоку за клање на самом терену. Марш је изведен организовано, није било делова који су заостајали, сваки сат даван је одмор да би се средила колона, а општи одмор за ручак и привремено сређивање јединица у времену од 15 до 16 часова.

Просторија на којој је бригада вршила покрет и изводила борбена дејства у току овог периода је велика. Од Добоја, преко Дервенте до Дубочице, води само један добар пут, који иде преко многих успона и падова, али га могу користити сви родови војске. Земљиште од Добоја до Дервенте је прилично испресецано и пошумљено, са просечном висином од 250 до 300 метара. Северно од Дервенте протиче река Укрина, чија је долина широка на том делу 2-3 км и која се све више шири уколико се приближава Сави. Између река Саве, Врбаса и УКрине протеже се планина Мотајица са правцем протезања запад-исток. Планина је пошумљена и доста испресецана. Преко ње пролази само један добар пут од Босанског Кобаша до Прњавора.³⁷⁴

Задатак 23. бригаде био је да најхитније изврши покрет десном обалом реке Саве и да стигне до ушћа Врбаса у Саву,

³⁷⁴> АОС, к. 1337/А, рег. бр. 8-1/2, *Историјат борби које је водила 23. бригада 45. дивизије од 17. априла до 2. маја 1945.*

где је требало пресећи одступницу непријатељу. Лево и десно од 23. бригаде биле су 20. и 24. бригада 45. дивизије. У ноћи 19/20. априла штаб бригаде издао је борбену заповест о покрету према Сави,³⁷⁵⁾ по којој су јединице у току ноћи извршиле све припреме за покрет. На терену је извршена замена извесног броја коња за ношење тешког оружја, јер се у претходном маршу дешавало да су изнемогли и слаби коњи остајали на путу са оружјем, које су често борци морали да носе расклопљено на леђима. У овом крају било је доста коња код сељака, који су били познати по њиховом гајењу. Пре покрета јединице су имале обилни кувани доручак са комадом меса, а сваки је борац добио суву храну за ручак.

Бригада је наставила покрет 20. априла, тачно у 6.30 часова, правцем: Дервентске баре - Куленовац - Бијело брдо - Босански Дубочац, по следећем маршевском редоследу: прво 3, 4. и 1. батаљон и бригадна противколска чета; дивизион артиљерије 45. дивизије кретао се иза 3. батаљона; у заштитници бригадне колоне био је 2. батаљон, који је покрет започео око 7 часова; иза 2. батаљона кретала се бригадна болница, а иза ње Медикосанитетски батаљон 45. дивизије, који је на полазну просторију стигао око 7.30 часова. Штаб бригаде посебно је инсистирао на што организованијем извођењу марша, поготову што су са штабом бригаде, који се кретао у бригадној колони, били и чланови штаба 45. дивизије и штаба 2. армије ЈА.

Код места Бијело Брдо, око 7.00 часова, наишло се на мањи непријатељски отпор усташа и домобрана, који је разбијен и непријатељ протеран ка северозападу, па се пребацио на леву обалу реке Саве, док је мањи део уништен у борби.

ФОРСИРАЊЕ РЕКЕ САВЕ

У Босански Дубочац јединице 23. бригаде стигле су 20. априла 1945. око 10 часова и одмах започеле са припремама за форсирање Саве и за напад непријатеља који се утврдио у Славонском Дубочцу.⁶¹⁾ Јачина непријатеља који је бранио леву обалу Саве код Славонског Дубочца износила је око 1.000 војника и старешина. Непријатељ је утврдио куће и изградио бункере и Славонски Дубочац држао као јаку отпорну тачку. ОКО места били су ископани ровови, а на појединим деловима

³⁷⁵⁾ АОС, к. 1337, рег. бр. 11-1/3, *Заповест штаба 23. бригаде* Оп. бр. 130, од 20. априла 1945. године.

³⁷⁶⁾ АОС, к. 1337/А, рег. бр. 15-1/1.

постављена и бодљикава жица.³⁷⁷⁾ Главна непријатељска одбрана протезала се левом обалом Саве. На самој обали је било много бацача и тешког аумотаског оружја. У шумама северно од Славонског Дубочца непријатељ је имао активну артиљерију која је обезбеђивала извлачење његових јединица.

Ширина реке на овом сектору износила је око 300 метара, брзина није велика, свега 0,5 метара у секунди, дубина 10-15 метара. Лева обала реке је равничаста, а десна обала у непосредној близини од 100-200 метара је равничаста а даље од обале земљиште се уздиже чукама до изнад самог Босанског Дубочца. То су већ огранци планине Мотајице, чиме су положаји на десној обали доминантни у односу на леву обалу, како у погледу прегледности, тако и у погледу ватрених дејстава. Обала је била погодна за прилаз, тако да нису вршени никакви радови на њеном уређењу.

датак штабу 23. бригаде да се са својим јединицама најхитније пребаци преко Саве у Славонски Дубочац, да униште или протерају непријатеља и да се повежу и садејствују са деловима 1. армије ЈА, која је гонила непријатеља од Славонског Брода.³⁷⁸⁾

реке. Извиђање је вршио лично командант бригаде, мајор Милан Дамјановић, прегледом и испитивањем места, а нису се могли тако дуго чекати ни дивизијски командант артиљерије и дивизије, који су у Босански Дубочац стигли далеко касније. Услед ограниченог времена за извођење акције, није грађен понтонски мост, ни скела, већ се пребацивање вршило једним понтонским и дрвеним чамцем нађеним на самој десној обали реке Саве. Тешки бацачи и тешки митраљеци били су постављени на обали и за време прелаза тукли су непријатељске ровове на другој обали реке. Штаб 45. дивизије доделио је 23. бригади једну батерију топова 76 мм ЗИС, који су такође за време прелаза интензивно тукли непријатеља на левој обали Саве. Баталјони су били размештени по мртвим угловима и чета по чета је довођена на место прелаза.

Прелаз јединице 23. бригаде преко Саве почео је у 13 часова 20. априла, уз претходну минобацачку и артиљеријску припрему од око пола часа. Првим чамцем који је прешао на леву обалу пренет је и потребан материјал за везу, која је

³⁷⁷⁾ АОС, к. 70, рег. бр. 1-1, *Изјава ратног заробљеника фелдмаршала Александра фон Лера*, команданта Групе армија »Е«.

³⁷⁸⁾ АОС, к. 1333, рег. бр. 2-1/1.

одмах успостављена и за све време акције беспрекорно функционисала. Најпре су прешле мање групе, свака од по 20 бораца, међу којима и неколико бораца са једним детектором за откривање минских поља. Затим су пребациване чете и делови 1. батаљона, укупно око 300 бораца и старешина, који је имао задатак да обезбеди мостобран и да омогући пребацивање и остала два батаљона. Пребацивање јединица 23. бригаде трајало је око седам часова. непријатељ је слабијим противнападима покушавао да спречи форсирање реке Саве од јединица 23. бригаде, али без успеха.

бацивање бригаде ватром из кућа на левој обали реке, а затим и из самог насеља. Вођена је кратка, али жестока борба за сваку улицу и блок кућа. Око 16 часова непријатељ је протеран из Славонског Дубочца. Бригада је продужила гоњење и чишћење просторије све до на 5-6 километара на север и на исток од овог насеља. У 20 часова истога дана стигло је наређење штаба 45. дивизије да се бригада врати на десну обалу Саве.³⁷⁹⁾

погинулих, три рањена и два нестала бораца, а непријатељ је имао 75 погинулих и далеко већи, неутврђени број рањених а двојица Немаца су заробљена. Заплењено је 70 пушака, много муниције, 15 сандука ручних бомби, један »шарац«, много намирница и друге ратне опреме.^{38®}

Стечена су и нова значајна војна искуства. Јединице бригаде нису губиле борбени контакт са непријатељем који се повлачио. Непријатељски заштитни делови, упорно хоњени од јединица 23. бригаде, ужурбано су се пребацили преко Саве и нису имали времена да униште затечена цивилна пловна средства, која су батаљони одмах запленили и њима прелазили реку. Без такве сналажљивости форсирање би почело касније, непријатељ би имао далеко више времена да се организује и стабилизује на левој обали Саве, па би и људски губици бригаде били далеко већи.

ПОНОВО НА ДЕСНУ ОБАЛУ САВЕ

Јединице 23. бригаде су до 4 часа 21. априла прешле на десну обалу Саве и у 6 часова започеле покрет правцем Босански Дубочац - Босански Кобаш - Влакница - Босански Свињар

³⁷⁾» АОС, К.Т332, рег. бр. 17-1/2.

^{38®} АОС, к. 1337/А, рег. бр. 4-1/3, *Бојна релација штаба 23. бригаде: Форсирање реке Саве код Дубочца.*

следећим редоследом: 4. и 3. батаљон, бригадна противколска чета, штаб бригаде и његови делови, затим бригадна пратећа чета, а 2. и 1. батаљон и на крају бригадно превијалиште и бригадна интендантура. На просторији Босанског Кобаша дошло је до мањих чарки са једном групом усташа, од којих је један убијен и заплењена једна пушка. У Босанском Кобашу јединице су се задржале до 18 часова истога дана. Кувана је храна и подељена топла вечера. Покрет је настављен и 22. априла ујутру бригада је стигла на просторију с. Каоци, - Босански Србац - Босански Свињар и на њој остала 22. и 23. априла 1945. године.³⁸⁴

Обавештајни органи су одмах започели са прикупљањем података о непријатељу који се налазио на левој обали Саве и на планини Мотајници.³⁸²⁾

Одмах по избијању на реку Саву, батаљони су из маршевог поретка прешли у одбрану, пошто је примећено да се на левој обали Саве, углавном у селу Давор, налази и крећу - судећи по униформама - неке мање усташке и домобранске јединице, па је штабовима батаљона наређено да зуставе своје јединице на достигнутој линији док се извиди ситуација на другој обали. Усташе и домобрани нису отварају ватру, него су се доста комотно кретали поред друма.

У команду 2. чете 3. батаљона, ок 8 часова, дошао је заменик команданта бригаде, капетан Славко Гаковић, и наредио командиру чете Бранку Боснићу да припреми три добровољаца који ће заједно са једним цивилом прећи Саву на дрвеном чамцу и да овај цивил усташама уручи писмо штаба бригаде о њиховој предаји. Капетан Гаковић је потом усвојио предлог командира чете и на задатак су пошли командир 2. чете 2. батаљона Бранко Боснић, обавештајни официр 2. батаљона Матић, два борца из 2. чете и цивил. Собом су носили један пушкомитраљез и лично наоружање.

Прелаз Саве започео је око 10 часова, било је добро видљиво, па је командиру Боснићу било чудно што усташе и домобрани не отварају ватру на чамац, јер на срединк реке он је био погодна мета. То му је и до данас остало неразјашњено. Када су командир Боснић и борци чамцем прешли надомак лево обале Саве, приметили су да су се домобрани и усташе повукли са места на којем су стајали. Плашили су се вероватно обмане, јер је лево већ вршена припрема јединица 23. бригаде

381) АОС, к. 1332, рег. бр. 6-1/3.

382) На том простору налазило се око 300 четника из јединица Мотајичке бригаде.

за прелаз Саве. Изашавши на леву обалу, борци су одмах прилегли иза насипа, јер су са оне стране насипа долетеле две ручне бомбе, од чије је експлозије у ногу лакше рањен пушкомитраљезац, а обавештајцац батаљона Матић у главу, а цивил се хитро пребацио преко пута и нестао у оближњим кућама.

Командир Боснић је тада бацио две бомбе преко насипа и из пушкомитраљеза узетог од рањеног борца испалио неколико рафала у правцу кућа иза којих је приметио мању групу непријатељских војника. Затим је наредио рањеном обавештајцу и борцу да пажљиво осматрају лево и десно и тада је приметио како му се са десне стране, у погнутом ставу, приближавају један домобрански сатник и двојица усташа. Боснић их је пустио да се приближе непосредно до насипа, а онда их позвао на предају. Сатник и један усташа одложили су оружје на насипу, а други усташа је побегао и склонио се иза угла оближње зграде. Двојици заробљеника наредио је да пређу насип и да се прикључе рањенидима, који су их стално држали на нишану, а он је наставио да туче из пушкомитраљеза у правцу веће групе непријатељских војника која се из села узбрзано пребацила у правцу једне шумице.

Пошто се уверио да у близини нема непријатељских војника, Боснић је наредио обавештајцу Матићу да се са рањеним борцем и двојицом заробљеника врати на десну обалу Саве и позове чету на ову обалу. Због невештог управљања чамцем, ова група је на десну обалу Саве изашла низводно чак на два километра. Тек после једног сата до Боснића је пристигла већа група бораца, коју је предводио политички комесар 2. чете Тихомир Михајловић, а улево приметио је и пребацивање целе бригадне дисциплинске чете, која је привремено била придодата штабу 1. батаљона. У том су прешли и 1. и 2. вод 2. чете, па се наставило са претресом терена. Потом је попуљен плен од одбеглих усташа и домобрана, а ухваћено је и петнаестак њихових коња. По паду мрака 2 чета се поново пребацила на десну обалу Саве, у састав батаљона.³⁸³

ПРЕЛАЗ РЕКЕ ВРБАСА

Према заповести штаба 45. дивизије од 22. априла 1945. године штабовима потчињених јединица за избијање на линију Горња Долина - Дубрава турска - Трошани, штабу 23. бригаде било је наређено да изврши покрет са тадашње просторије,

³⁸³ > Писмене белешке Бранка Боснића, дате аутору 18. децембра 1987. године у Нишу.

да поседне просторију на десној обали Врбаса, а делом снага да обезбеди прелаз јединица 20. и 24. бригаде преко Врбаса, а затим да и сама форсира ову реку.³⁸⁴⁾

На дан 22. априла 1945. године бригада је била распоређена на просторији: 1. батаљон сместио се јужно од Српца, на десној обали Врбаса; 2. батаљон налазио се на међупростору с. Свињар - с. Каоци, са задатком извиђања падина Мотације, на којој се још увек налазило око 300 четника Мотајичке бригаде. Батаљон је стално према Мотајници слао јаче извиђачке делове са циљем прикупљања података о непријатељу; 3. батаљон био је смештен у селу Србац; 4. батаљон посео је терен у углу између Врбаса и Саве, са њихове десне стране; штаб бригаде, бригадна интендантура и бригадно превијалиште налазили су се у Српцу.

искоришћено за сређивање јединица, чишћење оружја и попуњу муницијом. Одржавани су војнички и политички часови.

Настављајући са одржавањем заједничких конференција са командним и политичким кадром, као веома погодном формом за војностручну изградњу старешина, штаб бригаде је 23. априла одржао конференцију са штабовима батаљона, на којима су анализирана протекла борбена дејства, изведени маршеви и извлачена искуства за будућу делатност.

Овде је примљено дивизијско наређење да и 23. бригада са свим својим јединицама пређе реку Врбас. Изабрана су два места за прелаз: на ушћу Врбаса, код Српца, прелазила је пешадија, а код места Пребјега прелазили су делови са тешким наоружањем. Ширина реке на том месту није већа од 50-60 метара, дубина местимично и до пет метара. Река је веома брза, око четири метра у секунди. Прилаз обали је прилично стрм и неподесан за укрцавање, док је излаз на другу обалу много повољнији. И једна и друга обала биле су глиновите и клизаве због јаких киша које су падале тих дана. Место укрцавања, већ при преласку јединица 20. и 24. бригаде, било је инжењерским радовима оспособљено за лакши прелаз јединица. На одсеку прелаза 23. бригаде није било непријатеља, па се прелазило слободно и по дану. На обали су после 20. и 24. бригаде остала три противавионска митраљеза за случај наласка непријатељске авијације.

Прелазило се скромним пловним средствима, свега два гумена чамца, преко којих су биле пребачене даске, како би се

384) 36. НОР, XI, 2, док. 67.

у једној тури могао превести што већи број људи и оружја, а коришћени су и неки стари, на обали затечени дрвени чамци, власништво мештана. Коњи су и овога пута сами препливали реку, а знатно мањи број превезен. Веза до почетка прелаза одржавана је куририма и светлосним знацима, а за време пребацивања и гласом, што је ширина реке дозвољавала.

Бригадна противколска чета, штаб бригаде и сви његови делови, бригадна интендантура и бригадно привијалиште пребацивали су се са једном мањом скелом. Бригадна пратећа чета прешла је реку тек у ноћи 24/25. априла. Пребацивање целе бригаде трајало је пет часова. Други батаљон остао је у селу Српцу, обезбеђујући делове бригаде од евентуалних напада четника са правца планине Мотајице и од усташа и Немаца са леве обале реке Саве, па је и овај батаљон прешао Врбас 25. априла.

По прелазу реке Врбаса кренули су према комуникацији Бања Лука - Босанска Градишка. Први батаљон сместио се у селу Греда, а 3. и 4. батаљон у селу Брестовчани, а касније су се у овом селу сместиле и бригадне јединице и штаб бригаде.

На овој просторији успостављене су везе са 20. и 24. бригадом. Овога дана бригада броји по списку 2.700 људи, у расходу су 852 и на лицу места 1.848 бораца и старешина.³⁸⁵ Одмах се пришло организацији набавке намирница за исхрану јединица, јер је било наређено да се снабдевање врши из месних средстава пошто су путеви дотура дивизијске и бригадне интендантуре били веома продужени. У току дана одржавани су састанци команди чета и штабова батаљона на којима су се анализирали протекли марш и маршевска дисциплина, а посебно је указивано борцима на правилно опхођење војске према народу и чување народне имовине, а посебно на држање команди чета и интендантских органа према народу при набавци намирница из месних извора.

СА

ВРБАСА

НА

УНУ

Средином априла 1945. године непријатељ је у долини реке Уне држао следећа упоришта: Босанска Крупа, Отока, Босански Нови, Добрљин, Босанска Костајница, Босанска и Хрватска Дубица. У овим упориштима налазили су се делови немачке дивизије »Тигар« и два батаљона 104. немачке ловачке

³⁸⁵> АОС, к. 1332, рег. бр. 26-2.

дивизије, затим јединице усташко-домобранске 4. хрватске дивизије, 10. хрватске дивизије и нешто усташа распоређених у доњем току реке Уне.

Штаб 2. армије ЈА 25. априла 1945. наредио је штабу 45. дивизије да што пре избије на десну обалу Уне фронтом од Јасеновца до Босанске Дубице, потом на истом сектору, извиђањем и службом обавештавања, приступи прикупљању података о непријатељу који се налази на левој обали Уне, као и о средствима за форсирање реке Уне ради што успешнијег напада на непријатељски гарнизон у Босанској и Хрватској Дубици и ослобођења ових места.³⁸⁶⁾

У заповести штаба 45. дивизије од 24. априла 1945. године штабовима потчињених јединица за дејства дуж комуникације Босанска Градишка - Босанска Дубица штабу 23. бригаде било је наређено да 24. априла крене истим правцем са 20. бригадом до у висину села Орахова, а одатле да половином својих снага скрену улево према северним падинама планине Просаре, са задатком да их чисте уколико се тамо буду појављивале усташко-домобранске и четничке разбијене бандице.³⁸⁷⁾

Просторија на коју су долазиле јединице 45. дивизије и на којој су водиле борбена дејства од 25. априла до 2. маја 1945. године је пространа и велика. Од Босанске Градишке до Босанске Дубице пут води углавном између реке Саве и планине Просаре и добар је за све родове војске. Планина Просара се од к. 151 до с. Орахова спушта до саме обале реке Саве. Земљиште Босанске и Хрватске Дубице је са обе стране реке Уне све до њеног ушћа у Саву равничарско. Од Дубице до Костајнице је брдовито са просечном висином 200 метара. Земљиште на левој обали Уне је више и доминира у односу на десну обалу.

ја с. Греда - с. Брестовчина правцем с. Бистрица - с. Орахово - с. Међеђа, где се задржала: 1. и 3. батаљон у с. Орахово, 4. батаљон у с. Међеђи, 2. батаљон се налазио у покрету од с. Српца - Босанска Градишка - с. Бистрица - с. Орахово. Ноћу 25/26. априла 3. и 4. батаљон кренули су правцем од с. Драксенићи и у село Божићи стигли у 7 часова 26. априла, пославши јача извиђачка одељења ради испитивања непријатељских снага у околини Босанске Дубице. У 14 часова 26. априла 1. батаљон и бригадни делови кренули су из Драксенића и у

³⁸⁶⁾ 36. НОР, XI, 2, док. 69.

³⁸⁷⁾ 36. НОР, XI, 2, док. 68. 715. Бојна релаија штаба 45. дивизије.

Божиће стигли око 17 часова. Други батаљон, који је обезбедио позадинске јединице и установе штаба 45. дивизије, био је у покрету ка бригадној главнини. Покрет се одвијао без жртава, иако је непријатељ тукао бригадне колоне митраљеском и јаком артиљеријском ватром.³⁸⁸⁾

Мања извиђачка група 1. батаљона, предвођена начелником штаба, капетаном Миланом Вујановићем, такође је прешла Саву, на позив месне организације СКОЈ-а из Славонског Орахова, а према писаним казивањима Радомира Богдановића - ради преговора са мањом групом тамошњих усташа о њиховој предаји јединицама 23. бригаде, у селу Славонско Орахово. Међутим, када је извиђачка група у малом дрвеном чамцу прелазила Саву, један од тих усташа је пуцао у командира групе и окрзнуо га по глави. Група је ипак прешла Саву и на обали ју је дочекао секретар месног актива СКОЈ-а - тако се представио - и повео групу према селу. Тада се појавила колона од око 40 наоружаних људи (усташа и домобрана) и пошла им у сусрет. Један из колоне, намерно или уплашен, почео је да бежи. Капетан Вујановић је полетео и убио га метком из револвера. Међутим, колона је остала мирна и предала се извиђачкој групи, па је превезена у штаб бригаде. Издужене колоне 2. батаљона маршевале су поред саме Саве у правцу Босанске Градишке и приближавале се злогласном усташком логору у овој варошици, у којем су претходне ноћи, пред напад 20. и 24. бригаде, усташе убиле последњих стотинак заточеника. Већ ујутро борци су при кретању приметили велики број лешева које је Сава носила према свом ушћу. Неке је вода зауставила на обали, а на једном спруду нађено је девет лешева међу којима и једна жена. Сва су тела била измрцварена, везана жицом. На путу су борци стално указивали на све нове и нове лешеве.

Град је био пуст, прошле ноћи су борци 20. и 24. бригаде из града истерали последње банде усташа. Командир Боснић са већом групом бораца прешао је реку и ушао у злогласни логор смрти. Пролазили су од просторије до просторије и свуда наилазили на грозне призоре. На зидовима, разноразним предметима исписана су имена и поруке заточеника. Логор је био пуст, нигде живе душе. Борци су обишли и место на коме су усташе убијале затворенике и бацале их у Саву. Цео тај простор био је прекривен ловкама крви и разбацаним крвавим секирама, будацима и гвозденим шипкама којима су не-

³⁸⁸⁾ АОС, к. 1337/А, рег. бр. 35-1/1.

милосрдно и зверски били убијани заточеници. Сlike су остале у вечитом сећању бораца, који су се на овом месту зарицали да неће испуштати оружје из руку све док и последња звер у људском облику не буде уништена или протерана са југословенског тла.³⁸⁹

Сва српска села на путу од обала Врбаса до Босанске Дубице била су попаљена. Остали су само хладни зидови, нигде крова, тек покоја зидана пећ, поцрнела. Нема живота, он се угасио још 1941. и 1942. године, када су овуда немилосрдно харале немачка и усташка солдатеска. Рушевине су зарасле у траву. Тек понегде, из неке од рушевина, као да се стиди и плаши, избија трачак дима. Неко је ипак остао, преживео је све страхоте протеклих ратних година. Истрајао је на родном огњишту.

ОСЛОБОБЕЊЕ БОСАНСКЕ ДУБИЦЕ

У заповести штаба 45. дивизије од 26. априла 1945. године штабовима потчињених јединица за напад на непријатеља у Босанској Дубици и за форсирање реке Уне штаб 45. дивизије је истовремено разматрао и процењивао места за форсирање и за даље гоњење непријатеља и при том дошао до закључка:

а) Уна од Дубице до Јасеновца, због многих окука и мочвара, непогодна је за прелаз. Ако би форсирање на том делу обале у први мах и успело, јединице 45. дивизије могле би запасти у врло тешку ситуацију, јер им десно остаје велика водена препрека Саве а западно у позадини јак непријатељски гарнизон у Дубици. Непријатељ може да се користи оклопним возом на железничкој прузи између Јасеновца и с. Живаје.

б) Форсирање реке Уне на просторију између Дубице и с. Бачвани такође није пружало неке наде за успех, јер би непријатељ из Дубице могао увек успешно да дејствује у бокове јединица 45. дивизије.

После оцене ових главних војних чињеница и доношења оваквих закључака, штаб 45. дивизије донео је чврсту одлуку да се Уна пређе код Босанске Дубице, али ноћу.³⁹⁰

³⁸⁹> Белешка Б. Боснића, као под 383.

³⁹⁰) Милан Јовановић, »Борбе 45. дивизије за ослобођење Дубице, Сиска и Загреба 1945. године« Београд, Војноисторијски гласник, 1954, бр. 4, стр. 44-65.

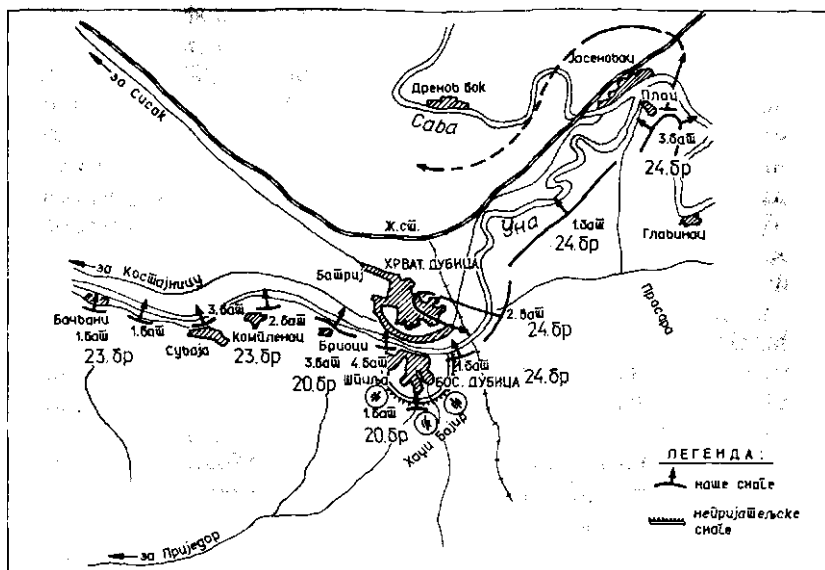

Схема бр. 5 Борба за ослобођење Босанске Дубице

Форсирањем Уне код Дубице и енергичним надирањем јединица ЈА преко Суње ка Сиску непријатељ би био опасно угрожен једним од праваца извлачења снага на сектору уне.

Босанска Дубица нудила је повољне услове за одбрану. Ослоњена северном страном на Уну, она је представљала јак мостобран. С леве стране Уне била је Хрватска Дубица, која има 50 метара већу надморску висину, чиме је нудила идеалне услове за организовање одбране.

Штаб 45. дивизије констатовао је присутност великог броја непријатељских војника у Босанској и Хрватској Дубици, чак и до 5.000 војника, са околним положајима, са већим бројем артиљеријских оруђа, минобацача, тешких митраљеза и другог аутоматског оруђа. Поред тога непријатељ је имао и два до три тенка, нешто моторизације и један блиндирани воз који је мање - више у редовним размацама саобраћао и дејствовао јаком артиљеријском и митраљеском ватром са пруге на делу од моста на Сави код Јасеновца па све до села Живаје.

Из података које су прикупили обавештајни центар 45. дивизије и извиђачки и обавештајни органи штабова бригада

сазнало се о посебно јаком и организованом фортификацијском уређењу саме Босанске Дубице. Било је изграђено око 50 бетонских и зиданих бункера, од којих су 22 била двоспратна, који су опасивали варошицу у скоро непрекидном низу. У самој Босанској Дубици многе зграде од тврдог материјала биле су фортификацијски преуређене и припремљене за дуготрајну и упорну одбрану.³⁹¹⁾ Сви прилази овој варошици били су затворени и са много минских поља у претпростору. На тај начин непријатељ није бранио само десну већ и леву обалу реке Уне. Према томе, одбрана на сектору Босанске и Хрватске Дубице могла се сматрати као посредна одбрана. Иако је непријатељ упорно бранио Босанску Дубицу, утврдивши је многобројним бункерима, његова главна одбрана била је на левој обали, где се налазила и главнина његових снага.³⁹²⁾

За напад на непријатеља у Босанској Дубици јединице 45. дивизије, у духу дивизијске заповести, биле су груписане овако: на десном крилу била је 24. бригада, у центру напада налазила се 20. бригада, а на левом крилу 23. бригада. Артиљерија (две батерије ЗИС топова) била је у рејону 20. бригаде, једна батерија ПТ топова била је у рејону 4. батаљона 24. бригаде и једна батерија пуковских топова била је распоређена иза положаја 1. батаљона 23. бригаде.

наређено да »са половином својих снага изврши напад на Босанску Дубицу са западне стране, а остатак снага распоредиће у резерву узводно дуж десне обале Уне ради заштите од евентуалног непријатељског и одржавања веза са суседном дивизијом«³⁹³⁾ Почетак напада на непријатељски гарнизон у Босанској Дубици био је одређен за 21.30 часова, 26. априла 1945. године.

Штаб бригаде је у 17 часова 26. априла издао заповест штабовима потчињених јединица за напад на непријатеља у Босанској Дубици.³⁹⁴⁾ У заповести су одређени правци кретања: 1. батаљон са просторије с. Божићи кретао се правцем: с. Божићи - к. 189 - с. Парнице; 4. батаљон без једне чете са просторије с. Божићи правцем: с. Божићи - с. Парнице - с.

³⁹¹⁾ > Сачувана је и једна карта непријатељевог командовања - утарђивања и утврђења у Дубици и околини.

³⁹²⁾ > Бојна релација штаба 45. дивизије, као под 374.

³⁹³⁾ 36. НОР, XI, 2, док. 71.

³⁹⁴⁾ АОС, к. 1337, рег. бр. 15-1/3.

Новоселци; 3. батаљон са исте просторије и истим правцем као и 4. батаљон. Тактичку резерву бригаде чинили су противколска и аутоматичарска чета бригаде и 1. чета 4. батаљона. Други батаљон био је у заштитници приштапских јединица штаба 45. дивизије.

Наполазне положаје за напад батаљони бригаде стигли су истога дана око 18 часова и већ до 19 часова завршено је поседање полазних положаја за напад на линији: 3. батаљон, на левом крилу бригаде, левим крилом ослањао се на десну обалу Уне до к. 178; 4. батаљон на положају к. 178 - к. 190, успоставивши везу на левом крилу са 3. батаљоном; 1. батаљон заузимао је положаје: к. 190 - друм Градишка - Дубица, на десном крилу бригаде, са успостављеним везама са 4. батаљоном (лево) и 20. бригадом (десно). Бригада је тако била постављена на левом крилу дивизијског напада. Тактичка резерва бригаде налазила се на друму Костајница - Босанска Дубица, у рејону села Комленац са борбеним задатком да штити бок бригаде од непријатељског напада из рејона Костајнице и одржава везу са 28. дивизијом ЈА. Бригадно превијалиште налазило се у с. Божићи, где се налазила и команда позадине бригаде. Штаб бригаде био је на коти 190, код 4. батаљона. Међу батаљонима и са штабом бригаде била је одмах успостављена телефонска веза.

Трећа артиљеријска бригада штаба 2. армије ЈА, придодата штабу 45. дивизије, извршила је јаку артиљеријску припрему у трајању од 20 минута, са почетком тачно у 21 час, 26. априла.

Борба против непријатељског гарнизона у Босанској Дубици почела је одмах по завршетку артиљеријске припреме, тачно у 21.20 часова, када су једновремено 1. 3. и 4. батаљон 23. бригаде у садејству са јединицама 20. и 24. бригаде отворили жестоку пушчану и артиљеријску ватру као и ватре из тешких оруђа на непријатељске бетонске бункере на ивици града. На непријатељски гарнизон у Босанској Дубици нападало је шест батаљона 45. дивизије: три батаљона из 23. бригаде на левом дивизијском крилу, два батаљона 20. бригаде у центру напада и један батаљон из 24. бригаде на десном крилу дивизије.

У току борбе непријатељска артиљерија жестоко је тукла положаје јединица 45. дивизије, док се дивизијска артиљерија, сем у времену артиљеријске припреме, није истакла у борби. Према положајима 23. бригаде било је пет двоспратних и три

једноспратна бункера, десетак зиданих бункера и много ровова и осталих утврђења. Први батаљон нападао је правцем: општински пут - центар вароши, пошто је претходно успео да ликвидира непријатељске бункере на ивици вароши; 3. батаљон нападао је друмом уз реку Упу, узводно, а делови 4. батаљона правцем: сеоски пут - к. 102.

Двадесет седмог априла у 9.30 часова јединице 23. бригаде успевају да ликвидирају непријатељске бункере на ивици вароши, а затим су наставиле са нападом на непријатеља у самој варошици. Четврти и 2. батаљон 20. бригаде вршили су јак притисак са југа и везивали уз себе знатне непријатељске снаге. Видевши да му се линија одбране све више сужава, непријатељ је око 23 часа извршио жестоки противнапад и једним клином успео да продре на споју 20. и 24. бригаде. Четврти батаљон 20. бригаде почео је под борбом да се повлачи на југ, у правцу пута западно од к. 121 и да тиме све више привлачи пажњу непријатеља, који је мислио да има посла са нападачевом главнином. Искористивши овај моменат, 4. батаљон 24. бригаде и 3. батаљон 23. бригаде врше силовите нападе на Босанску Дубицу са источне и западне стране. Четврти батаљон 24. бригаде успева да продре у град и дели се у две колоне: једна продире са југоисточне стране главном улицом, а друга путем дуж саме Уне ка мосту. Трећи батаљон 23. бригаде, уз снажну подршку артиљерије и митраљеске ватре, као и ватре из аутоматских оружја, пробио се у исто време поред саме Уне са запада. Код усташа је настала пометња и почели су да се повлаче, гоњени од ова два батаљона.

Трећем батаљону 23. бригаде дат је посебни борбени задатак да својим левим крилом енергично продире десном обалом Уне ка мосту да би га одобрио и спречио његово рушење, чиме би пресекао одступницу усташама и домобранима ангажованим према 20. и 24. бригади и у граду. Настала је огорчена борба прса у прса, у којој су два батаљона (3/23, и 4/24) стално потискивали непријатеља ка мосту. Усташе и домобрани успели су да минирају мост, али не потпуно: пешаци су могли прелазити, а после оправке, и кола. Батаљони су бранили мост од даљег рушења. На тај начин читав један батаљон усташа и домобрана био је одсечен у варошици, где је до зоре био уништен, и делом заробљен. Босанска Дубица била је ослобођена 28. априла у 6 часова.

Бригада је у овим жестокиим борбама имала пет погинулих и 17 лакше и теже рањених бораца и старешина, међу којима

је био и политички комесар чете Драгутин Поповић (лакше) и вршилац дужности командира 2. чете 2. батаљона Душан Давидовић (теже). Заплењено је доста оружја, муниције и војне опреме.

Непријатељ је имао 30 погинулих, од којих 15 само у једном двоспратном бункеру, број рањеника није утврђен, али је сигурно био велики, а заробљен је један усташа. Заплењено је: један пушкомитраљез »брно«, једна стројница и 20 пушака и доста одеће, обуће, платна за веш и друго.³⁹⁵⁾

ФОРСИРАЊЕ РЕКЕ УНЕ

По заповести штаба 23. бригаде, 28. априла у 10 часова 1. и 4. батаљон и бригадна противколска чета кренули су на извршење новог борбеног задатка. На време су стигли на место укрцавања на десној обали Уне и одмах започели са прикупљањем месних и приручних средстава за прелаз преко реке и за мањи демонстративни напад на непријатељски гарнизон у Хрватској Дубици. Први батаљон је истога дана у 8 часова извршио покрет и заузео положаје у селу Бачвани, а исто тако и 4. батаљон, и подожаје заузео у наставку од 1. батаљона.³⁹⁶⁾

Штаб 23. бригаде издао је посебну заповест штабу 3. батаљона. Батаљон је у 12 часова истога дана избио на реку Уну и испред села Вриоци избацио једну а код села Шпиља другу стрељачку чету. Лево крило батаљона без посебног обезбеђења било је наслоњено на речицу Мљечаницу, а десно код села Опоља. Тешки бацачи из бригадне противколске чете били су укопани иза положаја 3. батаљона са циљем дејстава према непријатељу у Хрватској Дубици и у селу Церовљани.³⁹⁷⁾

Пред вече 28. априла распоред бригада је био: 1. и 4. батаљон и бригадна противколска чета посели су положаје на просторији с. Шеварлије, на десној обали Уне, с тим што је 1. батаљон био на положајима према с. Бачвани; 3. батаљон је поседоао положаје од реке Мјечанице низ десну обалу реке - с. Вриоци - с. Шпиље (закључно); штаб бригаде и његови делови били су смештени у селу Комленцу; пратећа и аутома-

³⁹⁵⁾ АОС, к. 1337/А, рег. бр. 36-1/1.

³⁹⁶⁾ АОС, к. 1337, рег. бр. 16-1/3, *Заповест штаба 23. бригаде штабовима 1, 3. и 4. батаљона.*

³⁹⁷⁾ АОС, к. 1337, рег. бр. 17-1/3, *Заповест штаба 23. бригаде штабу 3. батаљона.*

тичарска чета привремено су биле смештене у рејону команде позадине штаба 45. дивизије.

ком су рањена два борца. Просторију на којој су се налазиле бригадне јединице целе ноћи су тукли непријатељска артиљерија и тешки бацачи са леве обале Уне, којом приликом била је прекинута телефонска веза недалеко од Босанске Дубице, па је штаб 23. бригаде привремено остао без везе са штабом 45. дивизије и са суседима.

Исте ноћи, по наређењу штаба бригаде, у 4. батаљону су вршили припреме за насилни прелаз Уне. Формирана је једна борбена јединица састава: 1. стрељачка чета 4. батаљона и извиђачки вод штаба бригаде, која је форсирала реку у 6 часова 29. априла. У току пребацивања ових јединица у село Слабињу стигла су четири камиона пуна војске, један тенк и једна танкета и непријатељ је тим снагама започео жестоки притисак на ову борбену групу. При самом прелазу уништио је два мала дрвена чамца, ранио два борца из 4. батаљона и командира скеле и убио борца-возара на чамцу.³⁹⁸⁾

ОКО 15 часова јаче непријатељске снаге са два тенка извршиле су жестоки притисак на 1. чету 4. батаљона на левој обали Уне и притисле је уз саму обалу. Истовремено су јаком тенковском ватром тукли јединице на десној обали, не дозвољавајући им да помогну својој чети на левој обали. Око 300 непријатељских војника (углавном усташа и нешто мало Немаца) развило се у стрељачки строј и жестоко јуришало на 1. чету 4. батаљона. Дошли су скоро до на 50 метара до обале. Развила се жестока борба. Из бригадних тешких митраљеза укопаних на десној обали отворена је јака ватра на непријатеља, који се тада повукао. Око 16 часова истога дана непријатељ је покушао још један напад, али је опет био одбијен уз велике губитке и јаком ватром из митраљеза и бацача натеран у бекство.

Штаб 45. дивизије је наредио штабу 23. бригаде да са два батаљона одмах поседне положаје код села Комленца и да обезбеди лево крило 45. дивизије према Костајници.

На основу те наредбе штаб 23. бригаде издао је заповест штабовима 2. и 3. батаљона да изврше покрет и да заузму нове положаје.³⁹⁹⁾ До краја дана 1. и 4. батаљон, без једне чете, и бригадна противколска чета сместили су се у селу Шевар-

³⁹⁸⁾ АОС, к. 1337/А, рег. бр. 34-1/1 и рег. бр. 39-1/1.

³⁹⁹⁾ АОС, к. 1337, рег. бр. 18-1/3, *Заповест штабовима 2. и 3. батаљона.*

лије, поседујући десну обалу Уне и оријентишући се према непријатељу и цести Дубочица - Костајница. Други батаљон стигао је тога дана и посео положаје у Комленцу, са оријентацијом према истој комуникацији. Трећи батаљон је напустио дотадашње положаје и прешао на положаје села Суваје са задатком контроле и комуникације на свом рејону и ометања кретања непријатеља на њој.

Увече је штаб бригаде вршио процену погодних места и средстава за прелаз преко Уне, као и распоред непријатељских снага на левој обали. Утврђено је да је непријатељ појачао одбрану целе леве обале, а према селу Бачвани поставио и неколико тешких минобацача. У том селу усташе су неке куће претвориле у бункере, а још раније су овдје изградиле неколико јаких фортификацијски утврђених упоришта. Код с. Суваје није било јаких непријатељских снага. Процењено је да код села Брезина, триг. 159, северно од друма, постоји још једно погодно место за прелаз; Што се тиче средстава за прелаз, у штабу бригаде било је пет чамца, старих и неисправних, само два су била за најнеопходнију употребу. Штаб бригаде је захтевао од штаба 45. дивизије: »да нам упутите један до два гумена чамца, помоћу којих би се под борбом пребацили на ону страну, јер не постоји вероватноћа за неометано пребацивање«.^{400>}

У 19 часова 29. априла бригадне јединице које су поседале реку Уну добиле су наређење штаба 23. бригаде да приђу обали и да демонстративно узнемиравају непријатеља са циљем збуњивања и спречавања да са овог сектора шаљу појачање према Костајници, где су јединице 28. дивизије водиле жестоке борбе са немачким и усташким снагама.

У току дана 29. априла јединице бригаде са положаја на десној обали Уне тукле су непријатеља који се кретао на левој обали и нису му дозвољавале да се слободно креће комуникацијом Костајница - Хрватска Дубица. Борци 2. батаљона убили су два а ранили три непријатељска војника. Видело се кад су их односили у село. Уништили су једна запрежна кола и убили два коња. Борци 3. батаљона убили су три непријатељска војника и више ранили, а минама из бацача и јаком митраљеском ватром запалили једну кућу пуну усташа у селу Слабиња. Непријатеља на левој обали Уне тукли су и борци 1. батаљона, Са борбеном групом на левој обали Уне није још увек био успостављен контакт. Непријатељ је преко целог

400) АОС, к. 1337, пер. бр. 39-1/1.

дана ватром из бацача, митраљеза и из једног топа баражном ватром тукао положаје бригаде на десној обали Уице.

За два дана борби (28. и 29. априла) непријатељу су нанети тешки људски и материјални губици: убијена су 34 и далеко већи број је рањених, а бригада је имала десет рањених војника, од којих тројица теже.

На крају дана 29. априла распоред јединица 23. бригаде био је: 1. батаљон смештен је у с. Шеварлије; 2. батаљон у с. Комленац и Вриоци; 3. батаљон у селима Суваја и Вриоци и 4. батаљон у с. Бачвани. Бригадно превијалиште и бригадна интендантура налазили су се на просторији села Демировца у саставу интендантуре 45. дивизије, а штаб бригаде и сви његови делови били су смештени у селу Врановцу.

Налевој обали Уне усташко-домобранске јединице и даље су појачаване придоласком немачких и усташко-домобранских јединица из рејона Костајнице. Усташе су запоселе село Слабињу и укопале се на његовој ивици на Уни. Ту су поставили неколико тешких бацача, а повремено су се појављивали један тенк и једна танкета. Један мали тенк отишао је за с. Бачвани из кога су бацачком и тенковском ватром повремено тукли положаје 23. бригаде на десној обали Уне.

ОКО 5 часова 30. априла бригадне јединице су се повукле на дневне положаје остављајући на обали мања обезбеђујућа одељења. Преко целог дана непријатељ је с времена на време гађао бригадне положаје ватром из бацача и једног брдског топа. Стрељачким стројем налетао је на поједина места према реци, али је био дочекиван јаком ватром и трпео људске губитке. Имао је четири погинула и 7 теже рањених, а бригада једног погинулог и двојицу рањених.

Борбени морал борачког и старешинског кадра бригаде био је висок, али је ватрена дисциплина била слабија. Због јаке непријатељске ватре на приступне путеве положајима, било је отежано редовно доношење хране на положаје, па је исхрана била нередовна, иако веома добра. Време је било облично и кишовито. Нарочито су трепели борци и старешине на положајима, који су преко целог дана били мокри. На батаљонским састанцима, под руководством политичких комесара, разматрао се начин и садржај прославе Првог маја - празника рада. Борци у културно-просветним одборима припремали су батаљонске новине и писали пароле, а екипе су припремале приредбу. Бригада је по списку бројала 2.691, у расходу је било 900, а на лицу места био је 1.791 борац и старешина.⁴⁰¹

401) АОС, к. Т337, пер. бр. 47/2.

вршио мање демонстративне нападе на све бригадне положаје, али је увек био дочекиван јаком митраљеском и пушчаном ватром и примораван је на повлачење, уз веће људске губитке.

Првог маја делови 4. батаљона 23. бригаде покушали су да једним чамцем са леве обале реке Уне превезу борце 3. чете 2. батаљона 24. бригаде, али нису успели, јер су Немци и усташе приметили чамац на реци и припуцали, па се овај морао вратити натраг. Један борац се спасао пливањем, а тројица су се изгубила. Увече је непријатељ тукао бригадне положаје јаком артиљеријском ватром све до 24 часа, на што је бригада одговарала јаком митраљеском ватром.

Са одушевљењем и радошћу у свим јединицама је први мај свечано прослављен. Одржани су свечани политички часови у свим четата посвећени празнику. Организоване су културно-просветне приредбе, а објављени су и посебни бројеви бригадног и батаљонских листова. У неким јединицама у дубини положаја одигране су и фудбалске утакмице.

ПРЕЛАЗ ПРЕКО УНЕ И ОСЛОБОБЕЊЕ ХРВАТСКЕ ДУБИЦЕ

Због осетних губитака у свим протеклим борбама које су водиле јединице 2. армије ЈА и притиска јединица 1. армије са севера, непријатељ је био приморан да напусти Хрватску Дубицу и повуче се ка Сиску, а одатле ка Карловцу и Загребу. Приликом повлачења остављао је заштитнице до ојачане чете, па и до непотпуног батаљона, које су успеваале донекле да ометају пребацивање јединица ЈА преко Уне. Артиљеријском ватром ометао форсирање реке Уне и у рејону Дубице, а нарочито оправку дрвеног моста на Уни.

Ширина Уне на сектору 45. дивизије је око 130 метара, дубина од 3 до 8 метара, а брзина око 2,5 метара у секунди. Прилази реци су стрми и на једној и на другој обали, изузев прилаза мосту у самој варошици, који су раније били изграђени. Са оправком дрвеног моста почело се још 30. априла, али су радови били стално ометани добро управљеном митраљеском ватром са леве обале Уне. Непријатељ је гађао мост артиљеријском и минобацачком ватром и често му је полазило за руком да поруши оно што су батаљони 20. бригаде у току дана изградили. Материјал за оправку и изградњу моста

прикупљен је у Босанској Дубици, из које се директно долазило на мост. На изградњи моста радило је око 300 бораца, већином нестручних, и изванредан број мештана. Преко порушених делова постављене су греде и даске. На утврђивању даска радило се и касније, после преласка пешадије. Мост на Уни у Дубици оправљен је за шест часова. Оспособљен је само за пешачки саобраћај, и то за колону један по један. За пребацивање артиљерије, камиона и кола искоришћена је једна скела, коју су направили инжењерци из инжењеријске бригаде 45. дивизије за 15 часова рада од два велика понтона извађена из реке Уне што их је непријатељ при повлачењу пробушио и потопио. Све бригаде су се пребациле 2. маја за неколико часова, с тим што је 1. и 4. батаљон 23. бригаде реку прешао чамцима. Комора дивизије, која је бројала преко стотину возила, пребачена је 2. и 3. маја.

Пребацивање бригаде преко Уне завршено је 2. маја у 15 часова. Први батаљон је по пребацивању на леву обалу Уне кренуо правцем: Шаш, друмом према Суњи, лево је успоставио везу са деловима 28. дивизије. Истим правцем кренуо је и 4. батаљон.

У борбама за Дубицу у времену од 27. априла до 2. маја 1945. године, према бригадним извештајима, губици јединица бригаде износили су 9 погинулих и 25 рањених, а непријатељ је имао преко 60 погинулих, скоро 40 рањених и неколико заробљених војника. Заплењене су велике кодичине оружја и муниције и много ратног материјала и намирница.⁴⁰²⁾

Завршене су борбе за ослобођење Босанске Дубице и Хрватске Дубице, завршен је и део борбеног историјата 23. бригаде, на борбеном путу од ослобођеног Добоја до ослобођене Хрватске Дубице (17. април - 2. мај 1945. године). На том путу бригада је ослободила многа насеља, форсирала је велике реке: Босну, Саву, Врбас и Уну, малим и slabим средствима за прелаз река, учествовала у ослобођењу Босанског Дубочца, Босанске и Хрватске Дубице.

У току петнаестодневних борби бригада је из непријатељског борбеног строја избацила преко 215 војника и старешина (највише Немаца, усташа и мање домобрана), од којих је 171 погинуо, 40 рањено (само они који су осмотрени, а

402) у борбама за ослобођење Босанске Дубице и Хрватске Дубице, у времену од 28. априла до 2. маја 1945. године, према бригадним извештајима, погинуло је девет бораца. Међутим, према истраживањима овог аутора и на основу спискова и извештаја Медикосанитетског батаљона 45. дивизије, у тим борбама погинуло је 16 бораца и један је нестало.

било их је далеко више) и четворица заробљена. Заплењено је 98 комада оружја (91 пушка, један пушкомитраљез »брно«, једна стројница, један брзи »шарац« и четири пиштоља), доста муниције (7 сандука пушчане муниције, 38 кутија мина за бацач 82 мм, 10 топовских граната) и ратног материјала (један сандук телефонског кабла, два сандука санитетског материјала, једно буре уља за подмаз, четири ђебета) и три бурета зејтина и другог разног материјала.

Из бригадног борбеног строја на том путу избачено је 58 бораца и старешина: 12 је погинуло, 44 рањена и двојица нестала. Од оружја није било ништа изгубљено. О жестини борби вођених у овом времену говоре и подаци о утрошку муниције у јединицама 23. бригаде: 29.480 пушчаних и митраљеских метака, 11.720 стројничких метака, 538 мина (325 за минобацач 50 мм и 213 за бацач 82 мм), 71 ручна бомба, и 20 метака за противколске пушке.